

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Затверджено

Вченою радою факультету іноземної філології

назва фак.-ту, інституту

проголошено 3 від 30 вересня 2024 р.

Голова Вченої ради, декан

Г.Ф. Морошкіна
ініціали, прізвище

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА І ЛІНГВОКОНЦЕПТОЛОГІЯ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ступеня доктора філософії

зі спеціальності 035 «Філологія»

код та найменування спеціальності

освітньо-наукова програма «ФІЛОЛОГІЯ»

назва освітньо-наукової програми

Укладач:

Приходько Г. І., професор кафедри англійської філології та лінгводидактики, доктор
філологічних наук, професор

Погоджено:

Гарант освітньо-наукової програми

Г. І. Приходько

підпис

ініціали, прізвище

Запоріжжя 2024

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна, вечірня, заочна форми навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 03 Гуманітарні науки (шифр і назва)	вибіркова
		Цикл професійної підготовки
Змістових модулів – 6	Спеціальність 035 Філологія (шифр і назва)	Рік підготовки:
Загальна кількість годин – 120		2-й
		Лекції 16 год.
		Практичні 14 год.
Освітньо-наукова програма <u>Філологія</u> (вписати назви усіх програм)		Самостійна робота 90 год.
Рівень вищої освіти: третій (доктор філософії)		Вид підсумкового контролю: залік

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни є формування у слухачів адекватного уявлення про когнітивну лінгвістику як сучасний напрям у мовознавстві; про передумови та історію зародження когнітивної лінгвістики, її теоретичний фундамент; про основні поняття когнітивної лінгвістики; осмислення основних питань лінгвоконцептології як науки про опис концептів та мовних засобів їх репрезентації; визначення специфіки концептуалізації досвіду в колективній свідомості носіїв мови; а також подальше формування навичок наукового мислення та вмій аналізу емпіричного матеріалу.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Когнітивна лінгвістика і лінгвоконцептологія» є: осмислення основних питань когнітології та концептології в лінгвістиці; аналіз природи мовної компетенції людини; визначення специфіки концептуалізації досвіду в колективній свідомості носіїв мови; опис організації внутрішнього мовлення, вербальних

можливостей людини; з'ясування когнітивної діяльності людини у процесах мовлення; уміння застосовувати знання з дисципліни на практиці, користуватися й аналізувати мовні одиниці; критично оцінювати набутий досвід із позицій останніх досягнень філологічної та науки; оперувати сучасними лінгвістичними поняттями; володіти мовою як пізнавальним знаряддям; формувати уміння та навички здійснювати мовленнєву діяльність, зумовлену комунікативною метою; з'ясовувати структуру та тип та вид концепту; уміти характеризувати різні види концептів.

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми аспіранти повинні досягти таких програмних **компетентностей** і **програмних результатів навчання**:

Перелік компетентностей	
ЗК 1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу
ЗК 2	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел
ЗК 4	Здатність генерувати нові ідеї (креативність)
ЗК 5	Здатність до критичного мислення
ЗК 10	Здатність розв'язувати комплексні проблеми філології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності
СК 1	Здатність до розуміння основних концепцій, історичних витоків, сучасного стану та тенденції розвитку філології; оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку
СК2	Здатність здійснювати планування та виконання оригінальних досліджень, досягати наукових результатів, які створюють нові знання як в предметній області, так і в міждисциплінарних напрямках, і можуть бути опубліковані у провідних вітчизняних та міжнародних наукових виданнях з гуманітаристики та суміжних галузей
СК 5	Здатність усно і письмово презентувати та обговорювати результати наукових досліджень та/або інноваційних розробок українською та іноземною мовами, демонструвати глибоке розуміння іншомовних наукових текстів за напрямом досліджень; володіти навичками академічного письма
СК 8	Здатність ініціювати, розробляти і реалізовувати комплексні інноваційні проекти, в тому числі міждисциплінарні, з урахуванням соціальних, економічних, екологічних, міжкультурних та правових аспектів; демонструвати лідерство та відповідальність під час їх реалізації.
СК 9	Здатність планувати та організовувати філологічні дослідження, формулювати дослідницькі гіпотези та визначати способи їх перевірки.
Програмні результати навчання	
ПРН 1	Мати передові концептуальні та методологічні знання з предметної області та на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, отримання нових знань та/або здійснення інновацій
ПРН 4	Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, експериментальних досліджень, спостережень, наявні літературні дані з метою розв'язання значущих наукових та науково-прикладних проблем

ПРН 6	Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, наукові та прикладні проблеми з філології державною та іноземною мовами; оприлюднювати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних вітчизняних та міжнародних наукових виданнях з дотриманням правил академічного письма; здійснювати ефективну міжособистісну комунікацію; демонструвати навички публічних виступів, аргументації та риторики
ПРН 7	Критично аналізувати та узагальнювати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті всього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної наукової проблеми, визначати перспективи подальших наукових розвідок
ПРН 9	Розробляти та реалізовувати наукові та/або інноваційні проекти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі наукові проблеми із врахуванням соціальних, економічних, екологічних, етичних, міжкультурних, євроінтеграційних та правових аспектів
ПРН 12	Вміти організовувати поетапне дослідження в галузі філології, коректно формулювати гіпотези, представлені у дослідженні, знаходити релевантні способи для їх підтвердження.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Когнітивна лінгвістика у сучасній науці про мову

Тема 1. Виникнення когнітивної лінгвістики та її місце в системі гуманітарних наук. Історія розвитку когнітивної лінгвістики. Когнітивна наука та когнітивна лінгвістика. Основні напрямки в сучасній когнітивній лінгвістиці. Когнітивна лінгвістика: етапи розвитку, персоналії, проблеми.

Тема 2. Предмет когнітивної лінгвістики та її основні поняття і терміни. Антропоцентрична парадигма як методологічна матриця сучасних лінгвістичних досліджень. Визначення предмету когнітивної лінгвістики. Ключові поняття та терміни когнітивної лінгвістики. Когніція як процес. Діахронна когнітивна лінгвістика.

Змістовий модуль 2. Теорія категоризації в лінгвокогнітології

Тема 3. Категоризація. Категоріальна та міжкатегоріальна організація знань. Категоріальне та класифікаційне освоєння дійсності. Універсальність і національна специфіка когнітивних класифікаційних ознак. Методи моделювання категорій.

Тема 4. Ключові положення теорії прототипів. Прототипічний підхід до формування категорій. Поняття прототипу. Типи категорій.

Лексична та граматична, системна та функціональна категоризація.
Функціонально-семіологічний підхід.

Змістовий модуль 3. Принципи та проблеми когнітивної семантики

Тема 5. Когнітивні підходи до семантики мовних одиниць. Когнітивна семантика. Когнітивний підхід до знакової природи мови. Статична і динамічна моделі представлення знань. Фреймова семантика. Типи фреймів.

Тема 6. Когнітивна граматики. Базові поняття (іконічність, фон/фігура, конструювання, перспектива, профіль / база, ком позиційність). Когнітивна граматики Р. Ленекера. Конструкційні граматики (Ч. Філлмор, А. Голдберг, У.Крофт, Берген та Чанг). Ментальні простори та їх інтеграція. Теорія концептуальної метафори.

Змістовий модуль 4. Лінгвоконцептологія: завдання та головні поняття

Тема 7. Актуальні проблеми лінгвоконцептології. Лінгвоконцептологія: етапи розвитку, персоналії, проблеми. Витоки та міжпредметні зв'язки лінгвоконцептології. Лінгвоконцептологія як самостійний науковий напрям: актуальні завдання. Предмет і об'єкт лінгвоконцептології. Міждисциплінарний характер лінгвоконцептології.

Тема 8. Концепт и слово. Концепт як об'єкт лінгвокогнітивних досліджень. Типи концептів. Мовні концепти. Способи репрезентації концептів. Співвідношення термінів "концепт", "категорія" і "прототип". Концептуальна та мовна картини світу. Концептосфера та її типи.

Змістовий модуль 5. Когнітивні класифікатори

Тема 9. Класифікатор як ментальна категорія. Ознаки класифікаторів. Національна концептосфера і когнітивні класифікатори. Набори когнітивних класифікаторів в залежності від сфери концептів. Питання створення метамови для адекватного опису класифікаторів.

Тема 10. Методи дослідження концептів. Виявлення семного складу слова. Аналіз лексичних парадигм. Метод аналізу паремій і афоризмів.

Аналіз лексичної сполучуваності слів-репрезентантів концепту. Методика контекстного і текстового аналізу. Методи психолінгвістики (метод вільного асоціативного експерименту, рецептивні експерименти).

Змістовий модуль 6. Лінгвоконцепти і культура

Тема 11. Лінгвокультурні концепти та їх основні ознаки. Проблеми міжкультурної комунікації. Мовні репрезентації лінгвокультурних концептів. Прецедентні феномени. Прислів'я та приказки в світлі когнітивного підходу.

Тема 12. Ключові лінгвокультурні концепти світових культур. Базові культурні концепти національних культур світу. Лінгвокультурні типажі. Концептуалізація як один із процесів пізнавальної діяльності людини. Універсальність і національна специфіка когнітивних класифікаційних ознак.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тематичних розділів і тем	Кількість годин			
	усьо го	у тому числі		
		л.	прак т.	сам. роб.
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1. Когнітивна лінгвістика у сучасній науці про мову				
Тема 1. Виникнення когнітивної лінгвістики та її місце в системі гуманітарних наук	14	2	2	10
Тема 2. Предмет когнітивної лінгвістики та її основні поняття і терміни	10	-	2	8
Разом за змістовим модулем 1	24	2	4	18
Змістовий модуль 2. Теорія категоризації в лінгвокогнітології				
Тема 3. Категоризація	8	2	-	6
Тема 4. Ключові положення теорії прототипів	8	-	2	6
Разом за змістовим модулем 2	16	2	2	12
Змістовий модуль 3. Принципи та проблеми когнітивної семантики				

Тема 5. Когнітивні підходи до семантики мовних одиниць	10	2	2	6
Тема 6. Когнітивна граматика	8	2	-	6
Разом за змістовим модулем 3	18	4	2	12
Змістовий модуль 4. Лінгвоконцептологія: завдання та головні поняття				
Тема 7. Актуальні проблеми лінгвоконцептології	12	2	2	8
Тема 8. Концепт и слово	12	2	-	10
Разом за змістовим модулем 4	24	4	2	18
Змістовий модуль 5. Когнітивні класифікатори				
Тема 9. Класифікатор як ментальна категорія	8	-	2	6
Тема 10. Методи дослідження концептів	10	2	-	8
Разом за змістовим модулем 5	18	2	2	14
Змістовий модуль 6. Лінгвоконцепти і культура				
Тема 11. Лінгвокультурні концепти та їх основні ознаки	10	2	-	8
Тема 12. Ключові лінгвокультурні концепти світових культур	10	-	2	8
Разом за змістовим модулем 6	20	2	2	16
Усього годин	120	16	14	90

5. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

№ теми	Назва теми	Кіл-ть годин
Змістовий модуль 1. Когнітивна лінгвістика у сучасній науці про мову		
1	Історія розвитку когнітивної лінгвістики. Когнітивна наука та когнітивна лінгвістика.	2
	Разом за змістовим модулем 1	2
Змістовий модуль 2. Теорія категоризації в лінгвокогнітології		
3	Категоріальна та міжкатегоріальна організація знань.	2
	Разом за змістовим модулем 2	2
Змістовий модуль 3. Принципи та проблеми когнітивної семантики		

5	Когнітивна семантика. Когнітивний підхід до знакової природи мови.	2
6	Когнітивна граматики Р. Ленекера. Конструкційні граматики (Ч. Філлмор, А. Голдберг, У.Крофт, Берген та Чанг).	2
	Разом за змістовим модулем 3	4
Змістовий модуль 4. Лінгвоконцептологія: завдання та головні поняття		
7	Лінгвоконцептологія: етапи розвитку, персоналії, проблеми. Витоки та міжпредметні зв'язки лінгвоконцептології.	2
8	Концепт як об'єкт лінгвокогнітивних досліджень.	2
	Разом за змістовим модулем 4	4
Змістовий модуль 5. Когнітивні класифікатори		
10	Виявлення семного складу слова. Аналіз лексичних парадигм.	2
	Разом за змістовим модулем 5	2
Змістовий модуль 6. Лінгвоконцепти і культура		
11	Проблеми міжкультурної комунікації.	2
	Разом за змістовим модулем 6	2
Усього годин		16

6. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ теми	Назва теми	Кіл-ть годин
Змістовий модуль 1. Когнітивна лінгвістика у сучасній науці про мову		
1	Виникнення когнітивної лінгвістики та її місце в системі гуманітарних наук	2
2	Предмет когнітивної лінгвістики та її основні поняття і терміни	2
	Разом за змістовим модулем 1	4
Змістовий модуль 2. Теорія категоризації в лінгвокогнітології		
4	Ключові положення теорії прототипів	2
	Разом за змістовим модулем 2	2

Змістовий модуль 3. Принципи та проблеми когнітивної семантики		
5	Когнітивні підходи до семантики мовних одиниць.	2
	Разом за змістовим модулем 3	2
Змістовий модуль 4. Лінгвоконцептологія: завдання та головні поняття		
7	Актуальні проблеми лінгвоконцептології.	2
	Разом за змістовим модулем 4	2
Змістовий модуль 5. Когнітивні класифікатори		
9	Класифікатор як ментальна категорія	2
	Разом за змістовим модулем 5	2
Змістовий модуль 6. Лінгвоконцепти і культура		
12	Ключові лінгвокультурні концепти світових культур.	2
	Разом за змістовим модулем 6	2
Усього годин		14

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ теми	Назва теми	Кіл-ть годин
Змістовий модуль 1. Когнітивна лінгвістика у сучасній науці про мову		
1	Основні напрямки в сучасній когнітивній лінгвістиці.	4
1	Когнітивна лінгвістика: етапи розвитку, персоналії, проблеми.	4
2	Ключові поняття та терміни когнітивної лінгвістики. Когніція як процес.	6
2	Діахронна когнітивна лінгвістика.	4
	Разом за змістовим модулем 1	18
Змістовий модуль 2. Теорія категоризації в лінгвокогнітології		
3	Категоріальне та класифікаційне освоєння дійсності.	2
3	Універсальність і національна специфіка когнітивних класифікаційних ознак.	2
3	Методи моделювання категорій.	2
4	Типи категорій.	2
4	Лексична та граматична, системна та функціональна категоризація.	2

4	Функціонально-семіологічний підхід.	2
	Разом за змістовим модулем 2	12
Змістовий модуль 3. Принципи та проблеми когнітивної семантики		
5	Статична і динамічна моделі представлення знань	2
5	Фреймова семантика. Типи фреймів.	4
6	Базові поняття (іконічність, фон/ фігура, конструювання, перспектива, профіль / база, композиційність).	2
6	Ментальні простори та їх інтеграція. Теорія концептуальної метафори.	4
	Разом за змістовим модулем 3	12
Змістовий модуль 4. Лінгвоконцептологія: завдання та головні поняття		
7	Лінгвоконцептологія як самостійний науковий напрям: актуальні завдання.	4
7	Предмет і об'єкт лінгвоконцептології. Міждисциплінарний характер лінгвоконцептології.	4
8	Типи концептів. Мовні концепти.	4
8	Способи репрезентації концептів.	2
8	Співвідношення термінів "концепт", "категорія" і "прототип".	2
8	Концептуальна та мовна картини світу. Концептосфера та її типи.	2
	Разом за змістовим модулем 4	18
Змістовий модуль 5. Когнітивні класифікатори		
9	Національна коцептосфера і когнітивні класифікатори.	2
9	Набори когнітивних класифікаторів в залежності від сфери концептів.	2
9	Питання створення метамови для адекватного опису класифікаторів.	2
10	Метод аналізу паремій і афоризмів. Аналіз лексичної сполучуваності слів-репрезентантів концепту.	2
10	Методика контекстного і текстового аналізу.	2
10	Методи психолінгвістики (метод вільного асоціативного експерименту, рецептивні експерименти).	4
	Разом за змістовим модулем 5	14

Змістовий модуль 6. Лінгвоконцепти і культура		
11	Мовні репрезентації лінгвокультурних концептів.	2
11	Прецедентні феномени. Прислів'я та приказки в світлі когнітивного підходу.	6
12	Лінгвокультурні типажі.	2
12	Концептуалізація як один із процесів пізнавальної діяльності людини.	4
12	Універсальність і національна специфіка когнітивних класифікаційних ознак.	2
Разом за змістовим модулем 6		16
Усього годин		90

8. ВИДИ КОНТРОЛЮ І СИСТЕМА НАКОПИЧЕННЯ БАЛІВ

№ змістового модуля	Вид контролю	Кіл-ть балів
ПОТОЧНИЙ		
1	<i>Доповідь:</i> Тематика, напрями, теоретико-методологічні принципи сучасних лінгвокогнітивних студій.	5
	<i>Доповідь:</i> Історія розвитку когнітивної лінгвістики.	5
	<i>Доповідь:</i> Основні категорії когнітивної лінгвістики.	5
2	<i>Доповідь:</i> Традиційна і альтернативні теорії категорій.	5
	<i>Доповідь:</i> Постулати, принципи й напрями когнітивної лінгвістики	5
	<i>Доповідь:</i> Зasadничі положення когнітивної лінгвістики: зобов'язання генералізації та когнітивне зобов'язання, тілесність, енциклопедичність ментальної репрезентації	5
3	<i>Доповідь:</i> Провідні положення та концепції когнітивної семантики.	5
4	<i>Доповідь:</i> Концепти культури	5

5	<i>Доповідь:</i> Методика дослідження концепту в діяхронії	5
6	<i>Доповідь:</i> Інформаційне поле концепту.	5
	<i>Самостійна робота 1.</i> Підготовка абстракту на тему: «Основні структури представлення знань»	5
	<i>Самостійна робота 2.</i> Написання рецензії на статтю з когнітивної лінгвістики	5
ПІДСУМКОВИЙ		
	Залік, у т.ч.	40
	Теоретичне завдання: усна відповідь на заліку	20
	Представлення та захист дослідницької пропозиції за одною із тем курсу	20
	Разом:	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

<i>За шкалою ECTS</i>	<i>За шкалою університету</i>	<i>За національною шкалою</i>
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)
C	75 – 84 (добре)	
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)
E	60 – 69 (достатньо)	
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)	

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Основна:

1. Голубовська І. О., Корольов І. Р. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики : курс лекцій. <http://www.pinax.com.ua/wp-content/uploads/2015/04/ActualProbLinguist.pdf>
2. Ковалевська Т. Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування. Одеса : Астропринт, 2016. 341 с.
3. Загнітко А.П., Богданова І.В. Лінгвокультурологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. А. П. Загнітка. 3-є вид., перероб. і доп. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 287 с.
4. Приходько Г.І. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики. Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016. 168 с.
5. Шевченко Л. І. Горизонтами модерної лінгвістики . Київ : ВПЦ "Київський університет", 2015. 317 с.
6. Foolen A. Quo vadis pragmatics? From adaptation to participatory sense-making. *Journal of Pragmatics*. 2019. No 145. P. 39-46

Додаткова:

1. Бацевич Ф. С. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень : підруч. К. : Академія, 2011. 240 с.
2. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 196 с.
3. Мартинюк А.П. Аргументація та сугестія як інструментальні стратегії дискурсу // Мовні іконцептуальні картини світу. Вип. 55. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2015. С. 238–246.
4. Морозова О. І. Екологічний підхід до аналізу неправдивих висловлень. Мовні і концептуальні картини світу. Київ : ВПЦ «Київський університет». 2015. Вип.55. С. 258–266.
5. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2011. 844 с.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2006. 716 с.
7. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.
8. Alexander R, Stibbe, A. From the Analysis of Ecological discourse to the Ecological Analysis of discourse. *Language Sciences*. 2014, 41, 104-110.
9. Cout, H. H. do. Ecological approaches in linguistics: a historical overview. *Language Sciences*, 2014, 41(A), 122-128.
10. Cienki A. Cognitive Linguistics, gesture studies, and multimodal communication. *Cognitive Linguistics*, 2016. 27(4), 603–618.

Інформаційні ресурси:

1. Бараннік М. Проблема об'єкта та предмета етнолінгвістики URL:

http://www.rusnauka.com/27_NNM_2009/Philologia/52979.doc.htm

2. Куранова С. І. Основи психолінгвістики . URL: <http://academia-ps.com.ua/product/317>

3. Літератури світу: поетика, ментальність і духовність URL: http://journal.kdpu.edu.ua/world_lit

4. American Research Journal of English and Literature URL: <https://www.arjonline.org/american-researchjournal-of-english-and-literature/table-ofcontent>

5. International Journal of Applied Linguistics and English Literature URL: <http://www.journals.aiac.org.au/index.php/IJALEL/issue/archive>

6. International Journal on Studies in English Language and Literature URL: <https://www.arcjournals.org/internationaljournal-on-studies-in-english-language-andliterature/past-issues>

7. [Research Journal of English Language and Literature](http://www.rjelal.com/Past%20Issues.html) URL: <http://www.rjelal.com/Past%20Issues.html>